

2. Казмиренко В.П. Соціальна психологія організацій: [монографія] / Вячеслав Петрович Казмиренко. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.
3. Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії / Олександр Киричук // Психологія: [респ. наук.-метод. зб.]. – К.: Освіта, 1991. – Вип. 37. – С. 3–12.
4. Крейг Г. Психологія розвитку / Грейс Крейг. – СПб.: Питер, 2000. – 992 с. – (Серія «Мастера психології»).
5. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.
6. Фурман (Гуменюк) О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: [монографія] / Оксана Євстахіївна Фурман (Гуменюк). – Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 340 с.
7. Шандрюк С.К. Психологія професійних творчих здібностей: [монографія] / Сергій Костянтинівич Шандрюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 357 с.

УДК 159.928:955

Шафранський В. В.

*к.пед.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет*

Бугерко Я. М.

*к.психол.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет*

КРЕАТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ВІД ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою суспільного розвитку є гармонійний розвиток кожної людини, яка здійснює позитивний внесок у розвиток соціуму і його культури. Інакше кажучи, особа стає творцем і будівничим кращого життя. Але для цього їй потрібно вийти на шлях самоактуалізації, що спрямовує до повного вияву надситуативної творчої активності, котра врешті-решт позитивно змінює себе і світ, сприяє психологічному оздоровленню й самостійному життєздійсненню.

За сучасних умов суспільне життя ставить жорсткі вимоги до професіоналізму, компетентності, наявності професійно важливих якостей у психологів-практиків і, відповідно, до рівня їхньої фахової та особистісної підготовки у системі ЗВО. Саме від особистісного розвитку фахівця залежать результати і наслідки психологічного впливу на людину, оскільки саме психодуховний зміст збагачує ті форми і методи роботи, які застосовуються у процесі виконання професійних обов'язків і функцій. Тому постає завдання – сформувати таку особистість психолога, котрий здатний творчо підходити до розв'язання повсякденних проблем і завдань. Це, зі свого боку, вимагає розвинених творчих здібностей у фахівців психологічного профілю.

Індивідуальні творчі здібності – це не природний дар, а результативний підсумок, звісно на особистісному рівні історичного розвитку людства. Людська особина при народженні позбавлена свідомості, не має вроджених ідей, сформованих людських здібностей, особистісних рис. Вважається, що розвиток здібностей людини не є генетично зумовленим процесом, а творчі здібності – це не стільки природний дар, як результат історіогенезу людства. Останні являють собою ті психічні властивості, що є передумовою успішного виконання особою певних видів діяльності (набування знань, умінь, компетенцій, використання їх у праці, побуті).

Творчі здібності – це синтез ознак та особливостей особистості, порівнева характеристика її спроможностей, що припускає наявність певної властивості, котра забезпечує новизну та оригінальність продукту діяльності, ступінь її результативності [2; 4]. Причому такі здібності перш за все виявляються в умінні адекватно реагувати на події, в готовності використовувати нові можливості за умов постійно оновлюваної діяльності. У будь-якому разі людина протистоїть світові як самостійна творча сила, котра здатна осягати та перетворювати цей світ. «Людині в позитивному бутті властива творча психологія, – писав М. Бердяєв, – вона може бути пригніченою чи прихованою, може бути розкрита, але саме вона екзистенціально притаманна особі. Творчий інстинкт в людині є безкорисливий, у ньому вона забуває себе, виходить за межі себе. Наукове відкриття, технічний винахід, творчість художня, творчість суспільна можуть бути потрібними для інших і використані для цілей утилітарних, але сам той, хто творить, є безкорисливим і позбавленим себе. У цьому й полягає сутність творчої психології» [1].

Відтак творчість постає як специфічна форма діяльності людини – як креативне духовне діяння. У цій специфічній формі таке діяння особистості не тільки осягає навколишній світ та його організовує, пізнає, змінює, творить, а й визначає власну здатність до можливих соціальних і предметних взаємодій, вказує на самостійність та індивідуальну силу протистояти проблемному довкіллю. Проте не тільки осягнення меж власної сутності відкривається людині в акті творчої взаємодії зі світом. Вона відкриває й утілює в життя можливості виходу за ці межі, долає особистісні рамки відкритості світові. Тому творчість – це завжди потрясіння, у якому долається замкненість людського повсякдення, відкривається новий простір екзистенції, тобто існування «тут і тепер», довільного мислення, й іноді здається, що цей простір – безмежний. Отож творчість людини – явище складне, багатогранне, суперечливе, екзистенційне, психодуховне, тому й акт творення передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, переживань, знань, умінь, цінностей, смислів, завдяки яким створюється новий, оригінальний та унікальний продукт, принаймні в неповторному світі її індивідуального Я.

Творчість як психодуховне явище виникає у процесі становлення особистості як індивідуальності. Кожна потенційно обдарована людина прагне чогось нового. І справді людиною рухає щось невичерпне, непереборне прагнення до нового, ще досі не існуючого, адже «творчість – це життя, а життя – це творчість». У цьому сенсі справжня креативність завжди антипод шаблонної, стереотипної діяльності, що не повторює вже раніше здобутого, відомого. Звідси зрозуміло, що творець – це людина, котра своїми діями досягає чогось нового і цінного, «причому цінність досягнутого

визначається саме його новизною». Водночас творчість являє собою здатність психічно зрілої особи створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, яка задовольняє різноманітні суспільні та особисті потреби. І тут доречно виокремити два головних аспекти – процесуальний та особистісний. У форматі першого визначаються особливості перетворення суб'єктом предмета творчості, об'єкта впливу чи маніпулювання, навколишнього світу загалом; тому на передній план виходять, фази, стадії, етапи та результати такого перетворення. Натомість у контекстних рамках другого аспекту головне місце посідають якості, здатності особистості як суб'єкта творчої діяльності, її потреби, мотиви, інтереси, знання, вміння, компетенції, характерологічні властивості, самосвідомість, емоції, почуття, воля, духовний потенціал.

Аналізуючи проблеми, пов'язані із розвитком творчої особистості та її життєтворчості, В.М. Ямницький зосереджує увагу на тому, що творчість, як вид активності припускає задіяння мотивації суб'єкта та тих способів уявлення реальності, якими він володіє. Тому під час визначення творчості, у пошуку її провідних складових недостатньо обмежуватися операційним рівнем розвитку проблеми. Звернення до рівня цілісної діяльності дає змогу розглядати творчий процес як специфічний вид учинення [5]. Скажімо, в науковій школі професора А.В. Фурмана (С.К. Шандрук, О.Є. Фурман, А.Н. Гірняк та ін.), творчість розглядається як циклічно-вчинковий процес, котрий взаємодоповнює логічний розвиток ідей та уявних психічних образів і мислесхем, що уможлиблює, з одного боку, активаційний вплив зовнішніх (соціально-стимуляційних, професійно-цілепокладальних тощо) умов на розгортання пошуково-пізнавальної роботи особистості на високих рівнях психоемоційного, інтелектуально-екзистенційного і ціннісно-сміслового напруження, з іншого – на оптимальну самоактивність і вершинну самоактуалізаційність її проблемно-діалогічної свідомості, котра, максимально ситуаційно повно задіюючи пізнавальні, мотиваційні, почуттєво-інтуїтивні, креативні та вольові ресурси, врешті-решт і спричинює продуктивну ефективність циклу творчих учинкових актів та відкриттів [3].

Творча діяльність студентів є одним із головних чинників ефективності освітнього процесу, котрий спрямований на підготовку фахівців, на становлення і розвиток творчої особистості професіонала. Звідси першочерговим завданням підготовки фахівців є розвиток професійних творчих здібностей студентів на нових концептуальних засадах. Саме тому здійснено намагання рефлексивно реінтегрувати зміст принципів циклічно-вчинкового підходу на предметне поле дослідження генези професійних творчих здібностей особистості через застосування принципів учинковості, циклічності, метасистемності та синергійності, що повною мірою уможлиблює на методологічному рівні визначити психологічний зміст етапів творчого процесу, фаз творчого діяння, стратегій зреалізування фахової продуктивної праці, рівнів креативної самоорганізації творчої індивідуальності майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердяев Н.А. *Творчество и объективация [Текст]* / Н.А. Бердяев. – Минск : Экономпресс, 2000. – 304 с.

2. Фурман А.В. Генеза толерантності і перспективи українотворення (комплексний проект) [Текст] / А.В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – № 1. – С. 6-20.

3. Фурман А.В. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі [Текст] : монографія / А.В. Фурман, С.К. Шандрук. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 272 с.

4. Шандрук С.К. Психологія професійних творчих здібностей [Текст] : монографія / С.К. Шандрук. – Тернопіль : Економічна думка, 2015. – 357 с.

5. Ямницький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент [Текст] : монографія / В. М. Ямницький. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2006. – 362 с.

УДК 159.9

Шаюк О. Я.

*к. психол. наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОНТОГЕНЕТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Логіка досліджень й аналіз результатів значної кількості літературних джерел з обсяжної проблематики толерантності вказує на те, що терпимість є надважливою інтегральною характеристикою особистості, а її становлення підпорядковане загальним закономірностям психодуховного розвитку людини. Звідси очевидно, що особливої вагомості у становленні власне *толерантної особистості* набувають соціокультурна ситуація розвитку дитини, зміна провідних типів її життєактивності, психічні новоутворення, у тому числі формоструктури свідомості, вікові кризи трьох, семи і чотирнадцяти років, зміст, характер та інтенсивність її спілкування з навколишніми, передовсім із рідними, близькими, знайомими та ін. [5].

Якщо розглядати особливості психічного й суто особистісного розвитку в онтогенезі у контексті постання толерантності, то є підстави виділити певні періоди її становлення, а також методи і засоби її програмного формування. Загалом науковці-психологи виділяють *п'ять етапів розвитку толерантності*: ранній (латентний), емпіричний, колективістський, кризовий і зрілий, зміна яких означає перехід зазначеної риси-якості на новий щабель зрілості перш за все системи психосоціальних установок на себе і на інших.

Латентний етап охоплює ранній немовлячо-дитячий період від народження до 1–2 років. Так, незважаючи на слабку сформованість когнітивної сфери дитини, він є базовим у зародженні толерантності. Примітно те, що передумови терпимості тут спочатку актуалізуються як адаптаційна спроможність малечі пристосуватися до різних впливів довкілля (у тому числі й фрустраційного характеру), що формує підґрунтя для утвердження толерантності як форми психосоціального ставлення. На даному етапі толерантність дитини буквально прирівнюється до *терпеливості*, до її стійкості стосовно стресогенного впливу зовнішніх факторів та її здатності витримувати стан вимушеного дискомфорту. Загалом